

OMTRENT HET DOEL EN DE BEWEGING

RAPPORT VAN DE EVALUATIECOMMISSIE
GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN DEN HAAG 2014

DEN HAAG, SEPTEMBER 2014

VOORAF

De verkiezingen voor de gemeenteraad van 19 maart 2014 leverden voor de Partij van de Arbeid in Den Haag een bedroevend resultaat op. De partij zakte van tien naar zes zetels. En dat was niet de eerste keer, want bij de vorige raadsverkiezingen, in 2010, daalde de partij van vijftien naar tien zetels. Van vijftien naar zes zetels in twee lokale verkiezingen, dat is geen kleinigheid. Op 8 april van dit jaar heeft de Algemene Ledenvergadering van de partij een motie aangenomen om een evaluatie te houden naar de afgelopen raadsperiode. De evaluatie zou onder leiding moeten staan van een externe onafhankelijke commissie. De evaluatie zou onder meer betrekking moeten hebben op:

- het imago van de PvdA in Den Haag
- de zichtbaarheid van de PvdA in wijken en stadsdelen
- de stijl, bestuurscultuur en het functioneren van de fractie en de wethouders
- de kandidatenlijst en het verkiezingsprogramma
- de campagne
- het werkgroepenbeleid.

De evaluatie diende te leiden tot concrete aanbevelingen aan de Algemene Ledenvergadering over hoe de Partij van de Arbeid Den Haag het vertrouwen van kiezers terug kan winnen en hoe we samen kunnen werken aan één sociaaldemocratisch Den Haag (voor de tekst van de motie, zie Annex 1).

De commissie bestond uit:

- *Pieter Tops*, hoogleraar bestuurskunde van Tilburg en hiervoor lid van het College van Bestuur van de Politieacademie, voorzitter,
- *Anne Koning*, lid van de Eerste Kamer en van Provinciale Staten van Zuid-Holland, hiervoor wethouder van de gemeente Delft,
- *Samir Ahraui*, student bestuurskunde en lid van het bestuur van de Jonge Socialisten Den Haag – Leiden,
- *Jan Booij*, eigenaar Jan Booij Advies; interculturalisatie & internationalisering, management- en bestuurlijke vraagstukken,
- *Arthur Ringeling*, emeritus hoogleraar Erasmus Universiteit en decaan bij de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur,
- *André Rodenburg*, werkzaam bij de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur en lid van het bestuur van de PvdA-afdeling Leidschendam-Voorburg.

Bij haar werk kreeg de commissie secretariële ondersteuning van Petra van der Vlis en zij verrichtte grootse daden waarvoor wij grote dank zijn verschuldigd. Hans van Daal en Maarten Sinnema, leden van het in mei 2014 aangetreden nieuwe bestuur begeleidden het

werk van de commissie, gaven adviezen, deden suggesties en waren ook niet te beroerd om de catering te doen als dat nodig was. Allen heel veel dank.

Het pand van de dr. Wiardi Beckmanstichting fungeerde als thuishaven voor de commissie. We hebben de gastvrijheid zeer op prijs gesteld.

Bij de keuze van een titel voor het rapport hebben wij ons laten voeden door een 'klassieker' uit de geschiedenis van de sociaaldemocratie; 'het doel is niets, de beweging is alles'.

Waarom we voor deze beroemde uitspraak van Eduard Bernstein gekozen hebben, en waarom die volgens ons nog steeds actueel is, leggen we aan het einde van ons rapport uit. We hebben ons daarbij laten inspireren door Bart Tromp.

Werkwijze

De commissie is een externe commissie. Haar kennis van de plaatselijke omstandigheden en ontwikkelingen was gering. Daarom is zij begonnen met een groot aantal gesprekken met personen binnen en buiten de PvdA. Het doel was tweeledig: één, om er achter te komen hoe de ontwikkelingen van de voorbije jaren zijn ervaren en twee, om te zien hoe tegen de nabije toekomst wordt aangekeken. Wat het eerste punt aangaat was de belangstelling zowel gericht op de relaties binnen de PvdA als op de relaties van vertegenwoordigers van de partij in het stedelijk netwerk. Naar het oordeel van de commissie zijn immers niet alleen de interne verhoudingen van belang, maar zeker ook hoe de Partij van de Arbeid is verbonden met de formele en informele structuren van de stad.

De commissie heeft met zo'n zeventig personen gesproken; er was sprake van een grote openhartigheid en van een grote bereidheid om naar een wat betere toekomst te streven.

In totaal is met zo'n zeventig personen gesproken, soms individueel, soms in groepjes. Een lijst van onze gesprekspartners is te vinden in annex 2. Een zevental personen is niet op onze uitnodiging voor een gesprek ingegaan. De gesprekken vonden in vertrouwelijkheid plaats, niet omdat iedereen daar een even grote behoefte aan had, maar ter bescherming van sommigen. De commissie is al die gesprekspartners buitengewoon dankbaar. Niet alleen omdat zij met ons wilden spreken, maar in het bijzonder om het klimaat waarin die gesprekken plaats vonden. Er was sprake van een grote openhartigheid, maar ook van een grote bereidheid om naar een wat betere toekomst te streven. Dat heeft ons werk en onze gedachteontwikkeling zeer bevorderd.

Daarnaast heeft de commissie een mailbox geopend, waarin een ieder van de PvdA Den Haag die daartoe de behoefte voelde, zijn inzichten, ervaringen en gevoelens kwijt kon. Meer dan dertig leden hebben daarvan gebruik gemaakt. Ook hen is de commissie zeer erkentelijk. Met enkelen ervan heeft de commissie ook gesproken.

Tevens heeft de commissie geprobeerd in contact te komen met minder actieve leden van de vereniging. Leden die je zelden ziet, die wel lid zijn, maar wiens activiteit zich veelal beperkt tot het betalen van contributie, mogelijk het lezen van publicaties van de partij. Maar op ledenvergaderingen komen ze zelden en in werk- of andere groepen participeren ze niet. Hoe kijken die naar de ontwikkelingen, was onze vraag. Het secretariaat van de afdeling Den Haag heeft daartoe een representatieve steekproef uit het ledenbestand getrokken en daaruit de bekende, actieve leden verwijderd. Van de laatsten zouden we in merendeel toch wel iets zien of horen. Hoewel de reactie op ons verzoek gering was, heeft de commissie toch enkelen van hen mogen ontvangen.

Voorts heeft de commissie contact opgenomen met de landelijke partijorganisatie. Verondersteld mocht immers worden dat ook op dat niveau over het resultaat van 19 maart zou worden nagedacht. Er waren echter ten tijde van deze evaluatie nog geen andere rapporten (landelijk, of elders uit de grote steden) beschikbaar over de verkiezingen van 19 maart 2014. Wel hebben wij van gedachten kunnen wisselen met Tom van der Horst, de electoraal onderzoeker van de landelijke PvdA.

Rest ons het bestuur van de afdeling Den Haag van de Partij van de Arbeid te danken voor het in ons gestelde vertrouwen. Het vergt moed om door anderen naar je te laten kijken. Die moed is getoond en dat verdient bewondering.

VERSCHILLENDE PERSPECTIEVEN

We hebben er voor gekozen in onze analyse de nadruk te leggen op de toekomst: wat moet en kan de PvdA in de gemeente Den Haag doen om haar positie inhoudelijk, maatschappelijk en electoraal te verbeteren? Welke perspectieven zijn er? Wat kan uit het (recente) verleden worden geleerd?

We analyseren en adviseren vanuit de volgende vijf perspectieven:

1. inhoudelijk
2. maatschappelijk
3. electoraal
4. de partij als vereniging
5. de persoonlijke verhoudingen.

1. Inhoudelijke perspectief

De inhoudelijke gerichtheid van de Partij van de Arbeid staat voorop. Dat is de reden van haar bestaan. Zonder een verhaal gaat het niet. En de PvdA heeft dat verhaal. Het is het verhaal van een basale solidariteit tussen mensen die verschillende maatschappelijke posities innemen. En over hoe die te organiseren. Hoe telkens opnieuw een historische lotsverbondenheid tussen lagere, midden- en hogere klassen tot stand te brengen is. Ook op lokaal niveau, ook in Den Haag. Dat gaat niet vanzelf; er is strijd voor nodig. In het verleden is de sociaaldemocratie er telkens weer in geslaagd om mensen via binding en politieke strijd greep te geven op hun leven en samenleven.

In het project “Van Waarde” is opnieuw nagedacht over wat sociaaldemocraten beweegt (Sie 2013). In dit project gaat het over de basisinzichten van de sociaaldemocratie. Om bestaanszekerheid, goed werk, kansen op verheffing en binding tussen mensen in een fatsoenlijke samenleving. Dat zijn geen kleine onderwerpen. Het zijn bovendien onderwerpen waar de sociaaldemocratie decennia voor geijverd heeft. Op die punten is veel bereikt. Maar in de laatste decennia is ook weer veel onder druk komen te staan. Dus is er alle reden opnieuw dat inhoudelijke verhaal te benadrukken.

Bestaanszekerheid, goed werk, kansen op verheffing en binding tussen mensen in een fatsoenlijke samenleving, dat zijn de kernwaarden van de PvdA.

Het perspectief dat in het Van Waarde project wordt geschetst, moet gelokaliseerd worden. Het moet zijn specifieke vertaling krijgen naar Den Haag, naar de omstandigheden, de uitdagingen en de problemen van de grote stad. Wat betekent bestaanszekerheid in een stad waar de publieke sector in een rap tempo wordt verkleind? Wat zijn de gevolgen van grote decentralisaties voor het bestaan van mensen die deels van die overheid afhankelijk zijn? Wat betekent goed werk als er vooral flexwerkers worden aangenomen, wurgcontracten worden afgesloten en de automatisering werk doet verdwijnen? Is de verheffing vooral het voorrecht van bepaalde klassen? En wat betekent binding in een stad die altijd al door segregatie is gekenmerkt? Alleen is de tweedeling van vroeger een x-deling geworden, van groepen die langs elkaar heen leven, die elkaar niet ontmoeten en soms ook niet willen ontmoeten.

Zoals in het waardenproject van de WBS is duidelijk gemaakt, heeft het te ver doorgeschoten liberalisme er toe geleid dat uitgerekend de mensen in de middenklasse hun zekerheden werden afgenomen. “Wij hebben het land flink verbouwd”, roepen conservatieve voormannen (vgl. Zijlstra, NRC 28.06.14). Inderdaad, door onzeker te maken wat dat niet was. Dat is het gevolg van een houding waarbij de sterksten nog sterker dienden te worden. Niet het ‘we’, maar het ‘ik’. Wie dat niet haalt, is een loser, zo niet een profiteur. Een basale solidariteit is in die visie afwezig.

De PvdA denkt daar anders over. Maar de partij heeft haar boodschap onvoldoende uitgedragen, landelijk niet, maar ook plaatselijk niet. Je draagt geen boodschap uit door overal ‘sterk en sociaal’ op te plakken. Je draagt een boodschap uit door in woorden en daden duidelijk te maken hoe zeer de lotsverbondenheid van alle burgers in een fatsoenlijke samenleving centraal staat. Wij begrijpen niet goed waarom de partij niet veel meer het ‘Van Waarde’ project heeft aangegrepen om zijn inhoudelijke koers te accentueren. Als landelijke coalitieoverwegingen een rol hebben gespeeld, dan is daar plaatselijk de prijs voor betaald.

Het ‘Van Waarde’ project wordt aangegrepen om de inhoudelijke koers van de PvdA te versterken, ook op lokaal niveau in Den Haag.

Solidariteit is geen alles omvattende waarde, maar staat wel centraal in het gedachtegoed van de partij. Misschien hebben we in de negentiger jaren gedacht dat de strijd gestreden was en de successen voor de eeuwigheid waren, dat de ideologische veren konden worden afgeschud en dat pragmatisch handelen voldoende zou zijn. De laatste tien jaar hebben ons tot betere inzichten gebracht, maar daar waren stevige crisissen voor nodig. De vraag is of die voldoende zijn verwerkt in het gedachtegoed van de PvdA, in de boodschap die werd uitgedragen.

Kennelijk moet nog steeds duidelijk worden gemaakt dat een maatschappij niet louter de optelsom van individuen is. Het blijkt dat bestaanszekerheid, goed werk, kansen op verheffing en binding tussen mensen geen vanzelfsprekendheden zijn. We hebben ons laten verleiden door de verlokkingen van de markt en dreven mee in een stroom van neoliberalisme. De markt moest het werk doen, de overheid schept geen banen, in de collectieve sector wordt geen waarde gecreëerd. Het zijn uitspraken waar grote vraagtekens achter zijn te zetten, zo ze niet direct tot de prietpraat moeten worden gerekend. Maar ze kwamen vrolijk over de lippen van partijgenoten.

Tegelijkertijd is ook het besef ontstaan dat solidariteit grenzen kent, dat niet elk persoonlijk probleem met behulp van solidariteit kan worden opgelost. Dat die solidariteit ook niet altijd kan worden opgebracht. Dat er discussie mogelijk is over de mate van solidariteit. Maar met die discussie is de waarde niet van tafel verdwenen. De discussie erover bestendigt de betekenis van die waarde. Daarom hebben we het over een basale vorm van solidariteit. Hoe ver die moet gaan is ook in de PvdA een punt voor discussie.

Het benadrukken van een basale solidariteit is niet hetzelfde als te zeggen dat alles bij het oude moet blijven. Integendeel. Maar je kunt ook innoveren zonder mensen onderuit te halen. Het is verdedigbaar om flexibele arbeidsverhoudingen te scheppen, maar dan dien je gelijk ook een borging te maken van een redelijke bestaanszekerheid. Het een gaat niet zonder het ander. Inburgeren doe je niet via het afleggen van een toets, maar door met uiteenlopende groepen te interacteren. Zoals je vertegenwoordiging primair samenstelt op basis van opvattingen en visies, en er daarnaast sprake kan zijn van weerspiegeling van de stad.

Zoals wij schreven, de PvdA heeft een verhaal. Maar dat verhaal moet wel verteld worden. Het eerlijke verhaal is, behalve een zelfevaluatie, een nietszeggende mededeling. Over de meest afschuwelijke dingen kun je eerlijke verhalen vertellen. Wat er volgens ons moet gebeuren is dat de PvdA weer de nadruk op het inhoudelijke verhaal gaat leggen. Het gaat er om wat we willen en hoe wat we willen verbonden is met wat hier is genoemd een basale vorm van solidariteit. Het 'Van Waarde'-verhaal gaat leidend worden, zo stellen wij voor, ook op lokaal niveau. Zo wordt gewerkt aan een zichtbare verbinding tussen sociaaldemocratische waarden en het dagelijkse handelen van de PvdA.

Cruciaal is een zichtbare verbinding tussen sociaaldemocratische waarden en het dagelijkse handelen van de PvdA

Worden we met de nadruk op het inhoudelijke verhaal een gezelschap van dogmatici, van vrouwen en mannen die sterk in de leer zijn? Niet als we het debat aanjagen en goed organiseren. Want de waarden die we noemden zijn abstract en moeten inhoud krijgen in

concreet handelen en in de loop van de tijd. Dat zijn twee dimensies: van abstract naar concreet en van het heden naar de toekomst. Die moeten ook niet door elkaar worden gehaald. Het debat in de partij gaat over de concretisering van abstracte idealen, zoals van culturele idealen naar Spuiforum. En het gaat van idealen nu naar idealen in de toekomst. Het kan dus best zijn dat de concretisering nu niet dezelfde is als die in de toekomst. Een partij kan ook inhoudelijk leren. Maar bij alle debatten die in de PvdA worden gevoerd, geldt de zorgvuldigheid, het respect en de aandacht voor de afhechting van onze verschillen van inzicht. Als we al niet in staat zijn aandacht voor minderheidsposities binnen de vereniging te hebben, hoe willen we dat dan daar buiten waar maken?

Een kernwaarde als solidariteit is van alle tijden, maar de concretisering is een tijdelijke. De concretisering kan onder wisselende discussies en andere omstandigheden een andere zijn of worden. Dat wordt alleen nog maar sterker naar de mate waarin de PvdA de stad in gaat. Het is een reden te meer onze basisinzichten op orde en in het vizier te houden. Als iets in de voorbije jaren heeft ontbroken is het gedeelde grote verhaal. De PvdA is niet de partij van de wolkenkrabbers, de zweefbruggen en de cultuurpaleizen. Ze is van de solidariteit in een fatsoenlijke samenleving. En dat kan ze alleen maar zijn als ze weet hoe die lokale samenleving in elkaar zit en ze uitdraagt hoe die er uit moet zien.

De blik dient op de stad te worden gericht. Dus niet op het witte paleis, dus niet op de interne verschillen van inzicht, dus niet op de al of niet formele machtsposities. In dat opzicht zouden belangrijke veranderingen tot stand moeten komen. Een plaatselijke Partij van de Arbeid is een partij van de solidariteit in de stad, een partij die begrijpt wat het is om stedelijk samen te leven. Het is niet een partij van de bestuurders, maar een partij van de burgers. Burgers die er verschillende opvattingen op na houden. Burgers die bij elkaar gebracht moeten worden, teneinde elkaar te kunnen ontmoeten. Burgers die verantwoordelijkheid dragen, zoals in het lokale verkiezingsprogramma terecht naar voren is gebracht. Dat vraagt van bestuurders en vertegenwoordigers om afstand te nemen, juist als de beslissingen van burgers anders uitpakken dan hen voor ogen stond.

Aanbevelingen:

1. Het begint met het inhoudelijke verhaal. Daar ligt een goede basis voor in het Van Waarde verhaal. Wij adviseren de afdeling om dit Van Waarde verhaal als uitgangspunt te nemen voor verdere ontwikkeling van de inhoudelijke positie.
2. Het perspectief dat in het Van Waarde verhaal wordt geschetst, moet gelokaliseerd worden. Het moet zijn specifieke vertaling krijgen naar Den Haag. Maak daar werk van de komende jaren, maar doe dat onderzoekend, niet dogmatisch.
3. De blik dient sterker op de stad te worden gericht. Dus niet op het stadhuis, op de interne verschillen van inzicht, op de al of niet formele machtsposities. De PvdA is

niet een partij van bestuurders, maar een partij van Hagenaren en Hagenezen die idealen delen over de inrichting van de samenleving

4. Burgers verschillen van mening, ook binnen de PvdA. Van grote betekenis is de organisatie van het debat, de wijze waarop het wordt gevoerd en hoe met de resultaten wordt omgegaan.

2. Maatschappelijke perspectief

Zonder inhoudelijk verhaal gaat het niet. Maar de sociaaldemocratie heeft het niet gemakkelijk, in de meeste Europese landen niet, op nationaal niveau niet, in de meeste gemeenten niet, en ook niet in Den Haag. Er zijn boeken over vol geschreven en sociaaldemocratische denktanks breken er hun hoofd over. Kern van het probleem is dat de historische rol van de sociaaldemocratie, namelijk het smeden van een geloofwaardige maatschappelijke en politieke coalitie tussen lagere en hogere sociaaleconomische (en culturele) groepen, om tal van redenen onder druk staat. De middenklasse staat onder druk. Dat inzicht is te vinden in tal van bronnen. Thijs Wöltgens was een van de eersten in ons land die daar op wees (Wöltgens 2008). En dat heeft gevolgen voor de historische solidariteit tussen lagere en middenklassen die de PvdA tracht na te streven. Het heeft lokaal ook consequenties, daar moeten we onze ogen niet voor sluiten.

De historische rol van de sociaaldemocratie, het smeden van een geloofwaardige coalitie tussen lagere en hogere sociaaleconomische groepen, staat onder druk.

Hoe ziet dat er uit in Den Haag? Ongeveer de helft van de bevolking wordt tot de lagere klasse gerekend. De andere helft bestaat voor twee derde uit middenklasse en voor een derde uit hogere klasse. Daar is in de laatste tien jaar niet veel aan veranderd, al dunt de middenklasse wel iets uit (bron: Stand van Den Haag, 2012). Maar de druk die op de middenklasse wordt uitgeoefend door het nationale beleid is een heel ander verhaal.

De grote ontwikkelingen in de stad zijn volgens een gemeentelijk onderzoek (De stand van Den Haag, 2012):

1. De veranderde rol van de gemeente: de burger mag het zelf doen
2. Er is minder persoonlijke communicatie met burgers
3. De problemen worden voor burgers ingewikkelder
4. Ouderen lijken steeds meer te vereenzamen
5. Jongeren komen steeds meer onder druk te staan

6. De stad wordt steeds internationaler
7. Veiligheid wordt alleen in bepaalde wijken als een probleem ervaren.

Deze hoofdtendensen zijn evenzo vele aangrijpingspunten om visie en beleid te formuleren. Dat is natuurlijk ook gebeurd in de voorbereiding van het lokale programma. Werkgroepen zijn daarbij actief geweest en dat was al een aanzienlijke verbetering in vergelijking met de centralistische aanpak in het verleden. Er zijn inspanningen gepleegd die bewondering verdienen. Een stuk van vijftig pagina's was het resultaat. Een programma **voor** de stad. Was het ook een programma **van** de stad? Of milder, was het ook een programma dat voldoende van de stad was? Als de rol van de gemeente verandert, wie doet dan wat? Als er minder communicatie met burgers is, wie communiceert er dan wel? Maatschappelijke organisaties, uitvoerende diensten doen heel wat meer dan alleen maar uitvoeren en gelukkig maar. Maar zij dragen er ook toe bij dat zaken ingewikkelder worden. Omdat zij net als burgers gevangen zitten in netwerken van regels, toezicht en controle. Deze rolverandering van de gemeente noopt tot een andere oriëntatie van een politieke partij.

Steden zijn centra van maatschappelijke ontwikkeling geworden. Daar vindt de groei en de innovatie plaats. Daar bevinden zich de stapelingen van deskundigheid en professionalisering, van de hoogste vormen van onderwijs en cultuur. Daar ook is de grootste diversiteit te vinden, fragmentatie en onoverzichtelijkheid. Want de centraliteit van de stad trekt ook anderen aan die aan ontwikkelingen willen deelnemen, maar daar niet in slagen. Als het goed gaat met de stad, zei Ed van Thijn eens, gaat het ook slecht met de stad. Economische voorspoed bestaat niet in het luchtledige. Dat levert grote winst op en tegelijkertijd wordt er ook een prijs betaald. De gefortuneerde en de verkoper van de Straatkrant zijn beide inwoner. Net als de topambtenaar en de chauffeur van de ambulancedienst. Ze leven zowel in verschillende werelden als in dezelfde ruimte. Een Partij van de Arbeid is zich bewust van die verschillende werelden. Zij weet dat economische ontwikkeling ook slachtoffers maakt en zoekt voortdurend naar manieren om uiteenlopende ontwikkelingen met elkaar te verzoenen.

De rolverandering van de gemeente noopt tot een andere oriëntatie van een politieke partij als de PvdA

Daarvoor moet ze midden in het stedelijke netwerk zitten. Onze indruk is dat dat minder het geval is geworden. Teveel heeft de partij zich geconcentreerd op het bestuurlijke proces. In de woorden van Herman Tjeenk Willink (in zijn Tromplezing 2013): "de politiek is bestuur geworden". De ultieme positie was het College, met een zetel in de raad als goede tweede. Maar weinigen vroegen zich af wat dat bestuurlijke proces met de werkelijkheid heeft te maken.

Er lijkt in onze ogen sprake van een ander dualisme dan dat op het gemeentehuis, het dualisme van het gemeentebestuur aan de ene kant en van de bestuurders en medewerkers van uitvoeringsorganisaties, maatschappelijke organisaties en andere eenheden van frontlijnwerkers aan de andere kant. De toppen van al die organisaties hebben veelvuldig contact met elkaar en met het gemeentebestuur. Maar dat is iets anders dan dat het gemeentebestuur het voor het zeggen heeft en de rest uitvoert. Dat bestuurscentrisme is verleden tijd, overigens mede als gevolg van het beleid van de gemeente zelf. Want in de voorbije jaren moest de was de deur uit en moesten diensten worden ingekocht. Dat heeft het speelveld dramatisch veranderd. Een deel van de kennis over de stad zit niet meer bij de gemeente, maar bij burgers en maatschappelijke organisaties. Het contact met de oude netwerktoppen volstaat niet meer.

Kan uit deze maatschappelijke ontwikkelingen ook een lokaal handelingsperspectief worden afgeleid? Of moeten we maar afwachten hoe de grote internationale ontwikkelingen zullen uitpakken en welke strategieën de denktanks of de nationale politici daarvoor zullen ontwikkelen? Nee dus. Niet alleen om fatalisme tegen te gaan, maar ook omdat een effectieve tegenstrategie tenminste voor een belangrijk deel ook 'van onderaf' ontwikkeld zal moeten worden. Om het maar eens wat stevig uit te drukken: de sociaaldemocratie zal opnieuw moeten leren om de stedelijke samenleving te lezen en te begrijpen. En dat begrijpen doe je niet door er van buitenaf tegen aan te kijken, maar door er in aanwezig te zijn en in te handelen.

Hier ligt voor de partij een belangrijke opgave. Ons advies aan het bestuur is om het proces van de gerichtheid naar de stad te organiseren. Laten leden van de Partij van de Arbeid gaan zoeken naar de ontwikkelingen die er in de stad toe doen. Wat zijn de vijftig 'hotspots' in de stad. Wat loopt voorop, wat blijft achter? Kan er vanuit de publieke sector worden ondersteund en de continuïteit worden versterkt? Zijn er vitale coalities mogelijk? Zijn de wijkteams daar goede organisatievormen voor, of moet de kennis van de stedelijke samenleving op heel andere manieren worden georganiseerd? En wat is er eigenlijk al aan kennis, zonder dat het steeds effectief wordt gebruikt? Organiseer over dit soort vraagstukken regelmatig bijeenkomsten met personen die de PvdA hierover van 'binnenuit', vanuit eigen ervaring kunnen adviseren. Een vast adviesclubje rond (in ieder geval) wethouder en fractievoorzitter kan hier zeer gediensig zijn.

Laat Partij van de Arbeid op zoek gaan naar de ontwikkelingen die er in de stad toe doen. Wat zijn de vijftig 'hotspots' in de stad? Zijn er vitale coalities mogelijk?

In Den Haag heeft zo ongeveer de helft van de inwoners een andere culturele achtergrond. Deze omvangrijke groep bestaat uit mensen die in zekere zin in niets op elkaar lijken en die we tekort doen door in algemene termen over hen te spreken. Ze hebben tenslotte allerlei verschillende achtergronden, zijn afkomstig uit downtown Hongkong tot aan het Rifgebergte in Marokko, van Bonaire tot aan de Kaapverdische eilanden, van het oosten van Turkije, van Java of uit Nickerie, van de Balkan of Tsjechië tot aan de Filippijnen. Sommigen wonen lang, anderen minder lang in Nederland en zijn in die tijd elk op hun eigen manier beïnvloed door de Nederlandse samenleving en hebben deze beïnvloed. Ze hebben zich al dan niet ingebed in hun sociale omgeving, en veranderen, net als ieder ander, voortdurend.

Deze sociaal duurzame ontwikkeling vraagt de nodige aandacht voor het ontwikkelen van een heldere visie op deze ‘superdiversiteit’ en hoe deze daadkrachtig uit te dragen. In plaats van een verzameling van culturele gemeenschappen die als een archipel van afzonderlijke eilanden samen of naast elkaar leven in de stad, zien we steeds meer dat individuen vanzelfsprekende contacten aangaan over de grenzen van hun ‘eigen’ (etnische of religieuze) gemeenschappen heen. Die contacten variëren van vluchtige ontmoetingen tot duurzame liefdesrelaties, van zakelijke transacties tot politieke bondgenootschappen (Prins, 2013). Dit alles maakt het niet gemakkelijker om de stad te begrijpen, maar het is wel belangrijk.

De PvdA redeneert echter vaak nog vanuit oude beelden van doelgroepen, die zoals gezegd deels al sterk verdampen en doorlopend nieuwe meer individuele vormen aannemen. Vanuit die deels gedateerde – zo plezierig overzichtelijke – ordening zijn vaak ook de verbindingen georganiseerd. Bijna op etniciteit of doelgroep. Contacten onderhouden is vaak uitbesteed aan diegenen in de partij die een vermeende overeenkomstige etnische achtergrond hebben. Deze ontwikkeling leidt niet tot de goede verbindingen. Sterker nog: het zet de partij terug en het is ook niet fair naar degenen die zich geïdentificeerd weten als vertegenwoordiger van een deels niet meer bestaande achterban. Ook ontstaat er ongenoegen bij anderen die aspecten zien van onderlinge afhankelijkheid en het elkaar nodig hebben en dat snel als cliëntelisme veroordelen. Oplossingen worden gezocht in regelgeving, zoals het niet mogelijk maken van het voeren van een persoonlijke campagne. Het echte gesprek over hoe de stad verandert, hoe dit de partij beïnvloedt, hoe bestaand instrumentarium een belemmering kan zijn en hoe je als partij verbindingen maakt, wordt echter onvoldoende gevoerd.

Deze sociaal duurzame ontwikkeling vraagt de nodige aandacht voor het ontwikkelen van een heldere visie op deze ‘superdiversiteit’ en hoe deze daadkrachtig uit te dragen.

Deze maatschappelijke invalshoek biedt volgens ons interessante perspectieven. Kiezers, maar ook de partij moeten zich op een nieuwe manier verhouden tot de werkelijkheid van het stedelijke landschap. Dat kan niet uitsluitend met een gerichtheid op het stadhuis. Daarvoor moet de partij de wijken en buurten in. De wijkteams zijn een goed begin. Het idee moet verder worden uitgewerkt. De partij moet weer van de stad worden. Dat vergt meer dan aanwezig zijn. De PvdA is vaak op veel plekken aanwezig en aan de inzet en betrokkenheid van veel PvdA-mensen doen we niets af. Maar het vraagt primair om aanwezig zijn met een onderzoekende en nieuwsgierige houding. En met een geloofwaardig en congruent verhaal op alle niveaus: leden, raadsleden, bestuurders, lokaal en landelijk. Zoals we eerder stelden: cruciaal is hoe de centrale waarden van de PvdA in het dagelijks handelen doorklinken.

Hier ligt een belangrijke opgave. Het is noodzakelijk om een nieuw begrip van diversiteit in de stedelijke samenleving te krijgen. Het is ook noodzakelijk om een nieuwe verbinding te krijgen met mensen en plekken waar de interessante dingen gebeuren. We hadden een prachtig gesprek met een gedreven professional, ergens op een ingewikkelde plek in Den Haag. Fascinerend om te horen hoe zo'n man (en zijn organisatie) verbinding maakt met de omgeving. De PvdA was wel langs gekomen om 'steun toe te zeggen', maar niet om zijn strijd te snappen en daar een bondgenoot in te zijn. En toch is dat wat nodig is: je legt de verbindingen niet om zeltjes te winnen, maar om de moderne stad te snappen (en mee te veranderen).

Voor de PvdA zou dat grote gevolgen moeten hebben. Maar we zien daar nog niet zo veel van. Veel lijkt geconcentreerd op verkiezingen, iemand in het college krijgen, op de raadsfractie, op het maken van programma's, het indienen van moties, op het formele bestuurlijke circuit. Dat is de partij als recruiterings- en selectiemechanisme. Van mensen voornamelijk, meer dan van ideeën. Daartegenover staat de partij als beweging, als maatschappelijke organisatie, die met al haar vezels in de samenleving zit, die weet wat daar gebeurt. Dat is wat de partij die geconfronteerd wordt met het nieuwe dualisme zou moeten doen. Of misschien moeten we zeggen: weer zou moeten doen. Want er was een tijd dat het niet alleen over een partij ging, maar over een familie van organisaties. Die tijd komt niet terug.

Een partij die wil overleven moet met handen en voeten met de stad verbonden zijn. Dus niet alleen met het stadhuis. Met een enkele wethouder en een beperkt aantal raadsleden wordt de PvdA er niet zichtbaarder op. De partij als recruiterings- en selectiemechanisme kan hooguit wachten op een wat gunstiger landelijk tij. Een partij verbonden met de stad en de stedelijke netwerken is aanwezig, weet waar het over gaat, is thuis op het stadhuis zowel als in de wijken en de buurten, kent de spelers van maatschappelijke organisaties en realiseert zich dat een inhoudelijk perspectief wordt uitgedragen door activiteiten, door dingen te doen. Dat is een heel eind weg van de PvdA als bestuurderspartij. Maar die ontwikkeling is bittere noodzaak.

Aanbevelingen:

1. Ons advies aan het bestuur is om het proces van de gerichtheid naar de stad te organiseren. Laten leden van de Partij van de Arbeid gaan zoeken naar de ontwikkelingen die er in de stad toe doen. Wat zijn de vijftientig 'hotspots' in de stad? Wat leren we daar uit?
2. Zoek met zijn allen naar nieuwe verbindingen, in het bijzonder naar mensen met een 'andere' culturele achtergrond. Kom los van het traditionele doelgroep denken. Die doelgroepen zijn aan het verdampen en kunnen niet meer op klassieke manieren gerepresenteerd worden. Erken de fragmentatie en 'superdiversiteit'. Geef ook duidelijke grenzen aan van wat als verschil aanvaardbaar is en wat niet.
3. Een partij verbonden met de stad en met de stedelijke netwerken, is aanwezig, weet waar het over gaat, is thuis op het stadhuis zowel als in de wijken en de buurten, kent de spelers van maatschappelijke organisaties en realiseert zich dat een inhoudelijk perspectief wordt uitgedragen door activiteiten, door dingen te doen. Dat is een heel eind weg van de PvdA als bestuurderspartij. Erken dat.
4. Organiseer nieuwe adviesstructuren rond de PvdA in Den Haag, rond wethouder en fractievoorzitter, waarin interessante representanten van dat nieuwe Den Haag, van de stad als katalysator van maatschappelijke ontwikkelingen, aanwezig zijn.
5. Maar organiseer je vooral in de stad zelf, in wijken en in functionele groepen.

3. DE ELECTORALE POSITIE

Tegelijkertijd: hoe je het ook wendt of keert, verkiezingen blijven een belangrijk onderdeel van het functioneren van politieke partijen. Zij vormen het moment van beloning of afrekening, zij bepalen voor een zekere tijd de invloed in het (lokale) krachtenspel. Rondom verkiezingen is een belangrijk deel van de activiteiten van lokale afdelingen georganiseerd: opstelling van een raadslijst bijvoorbeeld en het formuleren van een verkiezingsprogramma. De campagnetijd laat doorgaans een intensivering van politieke activiteiten en strijd zien. Als enige zijn deze activiteiten niet zaligmakend, maar zij blijven natuurlijk van belang. De Campagne Commissie in Den Haag heeft de campagne voor gemeenteraad en Europese verkiezingen geëvalueerd. Niet alleen is dit een prima initiatief, het verslag bevat ook een aantal observaties en conclusies die voor toekomstige campagnes zeer relevant zijn. Dan gaat het bijvoorbeeld over de relatie tussen persoonlijke campagnes en doelgroepcampagnes (zie ook de opmerkingen in dit rapport in hoofdstuk 2), tussen grassrootactiviteiten en de strategische commissie en tussen lokale en landelijke activiteiten. De algemene indruk van deze commissie is dat het aan de organisatie van de campagneactiviteiten niet gelegen heeft dat er een teleurstellende verkiezingsuitslag was,

hoewel er altijd verbetering mogelijk is. In dat licht maakt de commissie de volgende opmerkingen.

Met lokale verkiezingen is iets bijzonders aan de hand. Hoewel een cruciaal moment in de verdeling van lokale macht, is de invloed erop van lokale politici doorgaans beperkt. Lokale verkiezingsuitslagen deinen mee op de golfslag van landelijke politiek; in jargon: het zijn tweede orde verkiezingen. Dat pakt soms gunstig uit voor de lokale PvdA (zoals in 2006), en soms ongunstig (zoals in 2014).

De gemeenteraadsverkiezingen van 2014 vinden voor de lokale PvdA-afdelingen plaats onder een ongunstig landelijk gesternte, dat mogen we gerust zo stellen. Er is een landelijke coalitie waaraan de PvdA deelneemt, die niet populair is bij PvdA-stemmers en die bovendien regeert in een periode van economische crisis. Dat heeft op lokaal niveau zijn consequenties.

Maar... het is ook weer niet terecht om je hier helemaal achter te verschuilen. De lokale invloed mag beperkt zijn, hij is niet afwezig. In Den Haag is de PvdA er niet in geslaagd die negatieve landelijke trend ten positieve te beïnvloeden.

Voor de toekomst is dit een realistische doelstelling: er naar streven een electoraal resultaat te behalen dat herkenbaar beter is dan het landelijk gemiddelde van de PvdA.

Een realistische doelstelling voor de toekomst: in Den Haag een electoraal resultaat dat herkenbaar beter is dan het landelijke gemiddelde.

Mathematische zekerheid over de factoren die aan relatief lokaal electoraal succes kunnen bijdragen, hebben we niet, maar in ieder geval zijn de volgende drie factoren van belang:

1. Een positieve en aangename uitstraling, gebaseerd op inhoudelijke herkenbaarheid;
2. Een open en zichtbare aanwezigheid op relevante momenten en plekken in de stad;
3. Een herkenbare en gesteunde politieke voorman/vrouw, die daarvan de personificatie is.

Ad 1: een politieke partij is ook een strijdorganisatie, en die strijd houdt niet bij de voordeur op. Ook intern is er voortdurend discussie en verschil van mening. Dat hoort zo en dat is ook goed. Meningestrijd hoort bij de sociaaldemocratie. Maar we hebben in onze gesprekken van veel kanten opmerkingen gekregen over de gepercipieerde interne verdeeldheid binnen de PvdA in Den Haag, over het gebrek aan samenwerking en afstemming, over onaangename interne verhoudingen. Voor een aantal van deze mensen heeft dat meegewogen in hun beslissing om nu maar eens niet op de PvdA te stemmen. Slechte

interne verhoudingen kunnen dus ook electorale betekenis hebben. Dat geldt ook andersom: een positieve uitstraling kan ook electoraal gunstig werken.

Ad 2: uitstraling dient altijd aan inhoud gekoppeld te zijn. Die inhoudelijke positie dient dan wel zichtbaar te zijn, niet alleen door stellingnames in de gemeenteraad, maar ook door herkenbare aanwezigheid op relevante momenten en plekken in de stedelijke samenleving. Dat is soms een kwestie van 'er zijn', maar vaker een kwestie van 'er toe doen'. Solidair zijn, laten zien dat je de strijd of stellingnames van mensen snapt, zonder ze over te nemen of nodeloos te politiseren. Daar is voor de PvdA in Den Haag nog wel wat werk aan de winkel.

Ad 3: of we dat nou leuk vinden of niet, ook lokale politiek is in sterke mate gepersonaliseerd. Zonder voorman/vrouw die de personificatie is van inhoud en stijl, bereik je weinig in het huidige betekenissenlandschap, waarin oude en nieuwe media over elkaar heen buitelen en meningen snel ontstaan, maar ook vaak vluchtig blijken te zijn. Leiderschap ontstaat niet zomaar. Het kan niet even geïmporteerd worden. Het wordt opgebouwd en dat vergt geduld en steun vanuit de omgeving. Natuurlijk is het in deze context lastig om tot goede keuzes te komen; aansprekend leiderschap is niet per strekkende meter voorradig. Maar er kan wel in geïnvesteerd worden, in de wetenschap dat ontwikkeling ervan ook een kwestie is van blijven 'boren in hard hout'. Daarmee zou niet gewacht moeten worden tot de voorbereidingen van de volgende verkiezingen starten, maar vanaf vandaag.

Leiderschap ontstaat niet zomaar. Het kan niet even geïmporteerd worden. Het wordt opgebouwd en dat vergt geduld en steun vanuit de omgeving.

Deze factoren bieden aangrijpingspunten voor handelen in de komende periode. Op andere plekken in ons advies doen we daar aanbevelingen voor.

Ondertussen is het ook van belang om aan serieuze electorale analyse te doen. De volgende zaken springen in het oog:

- In de eerste plaats heeft Den Haag een stevige geschiedenis van succes voor 'tegenpartijen', 'protestpartijen' of 'anti-systeempartijen' (Van der Steen, 2012). Dat is opmerkelijk, evenals het gegeven dat de positie van de partijen ter linkerzijde van de PvdA (SP en GroenLinks) in Den Haag relatief bescheiden is. Aan dit alles ligt ongetwijfeld een complex van factoren ten grondslag. Toch lijkt het in ieder geval de moeite waard om na te gaan in welke mate er een relatie bestaat met het door het stadsbestuur gevoerde beleid. De analyse door Van Gent en Musterd van het electorale succes van de PVV in Den Haag in 2010 geeft daar aanleiding toe. Zij stellen dat dat succes niet alleen een sociale, maar ook een ruimtelijke component

heeft en wijzen daarbij op de effecten van 'herstructurering' en 'menging' in bepaalde buurten.

- In de tweede plaats zijn er de veranderingen in het stemgedrag van 'allochtone' burgers. Veel is daarover onduidelijk, maar zeker lijkt wel dat de ooit bijkans vanzelfsprekende electorale binding tussen allochtone burgers en de PvdA, niet meer bestaat. Men kan dit beschouwen als een gelukt voorbeeld van emancipatie. Toch is er reden voor nadere analyse, omdat niet alleen positieve, maar zeker ook (voor de PvdA) negatieve overwegingen een rol hebben gespeeld. Zo blijkt uit een analyse van de Amsterdamse verkiezingsuitslag dat veel allochtone kiezers niet op een andere partij hebben gestemd, maar zijn thuisgebleven; er is daar dus een wereld te winnen (Vermeulen e.a. 2014). Gaat dat ook op voor Den Haag?
- In de derde plaats: voor een deel stappen PvdA-leden en kiezers niet over naar een andere partij, maar blijven ze 'slechts' thuis (dat geldt dus niet alleen voor allochtone kiezers). In zekere zin is dat een omstandigheid die perspectief biedt. Maar men stapt soms wel degelijk over naar andere partijen. De analyse van Wimar Bolhuis bevat op dit punt veel nuttige observaties. Vooral de conclusie dat de Haagse PvdA de verkiezingen in 2014 deels verloor omdat zij de autochtone midden- en bovenklasse kwijtraakte aan HSP, De Mos en wellicht de CU-SGP is interessant. Deze kiezers lijken zich op inhoudelijke gronden te hebben afgekeerd van de PvdA (en overigens ook van andere collegepartijen als VVD en D66). Volgens Bolhuis is hier sprake van een lokale component, die te herleiden is tot het optreden van het college van B&W in de periode 2010-2014. Er is weinig reden om daar aan te twijfelen.

Alle reden dus om hier uitgebreid naar te kijken, en om - in samenwerking met de landelijke PvdA – nieuwe electorale strategieën te ontwikkelen die meer op lokale omstandigheden kunnen inspelen dan de laatste keer het geval was. Dan moet het dagelijkse politiek handelen ook in dit perspectief geplaatst worden. Niet omdat stemmenwinst het enige criterium is, wel omdat de PvdA altijd een overtuigend verhaal voor zijn potentiële kiezers moet hebben. De tijd van 2006 zal niet snel terugkomen (zie ook hieronder), maar de uitslag van toen is wel een indicatie van de mogelijkheden als alle seinen op groen staan.

Deze laatste conclusie kunnen we in een breder perspectief plaatsen. Laten we tenslotte niet vergeten dat de PvdA in Den Haag in vergelijking met 'vroeger' een relatief kleine partij is geworden. Burgers zijn meer en meer gaan kiezen voor wat zij beschouwen als 'the real thing', dat wil zeggen, aan de onderkant voor de PVV, de SP (en in Den Haag De Mos/Ouderenpartij), aan de bovenkant voor D66 en (soms) GroenLinks (of in Den Haag de HSP). Waar dat allemaal in uit gaat monden is nog onduidelijk, maar een van de realistische scenario's is dat er in het politieke landschap in Nederland vijf á zes middelgrote partijen

zullen ontstaan, die van verkiezing tot verkiezing (ook lokaal) om de ‘winst’ vechten, en daarbij met grote schommelingen in de verkiezingsuitslag te maken krijgen. In deze zin zijn alle middelgrote partijen een soort D66 geworden. De kans dat de PvdA in Den Haag weer structureel een dominante partij wordt, zoals in het verleden, lijkt daarom niet groot. Op lokaal niveau lijkt bovendien de opmars van lokale partijen wel structureel. Voor een deel omdat zij geen last hebben van de politieke posities op landelijk niveau. Voor een ander deel omdat het voor landelijke partijen moeilijk is zich plaatselijk te gedragen. Waarom is de PvdA eigenlijk niet meer een lokale partij? Zouden we dat niet veel meer moeten worden? Onderzoek in ieder geval ook de ruimte die er op lokaal niveau is voor samenwerking met andere progressieve partijen, of zij nou lokaal zijn of landelijk. Ook dat is een kwestie die een langere adem vergt.

Aanbevelingen:

1. Wees realistisch over de lokale beïnvloedingsmogelijkheid van raadsverkiezingen; er is nu eenmaal een grote afhankelijkheid van het landelijke beeld. Maar: er is wel degelijk enige invloed. Een reële doelstelling is: de PvdA in Den Haag moet het herkenbaar beter doen dan het landelijk gemiddelde.
2. Maak werk van de factoren die aan die electorale doelstelling geloofwaardig invulling kunnen geven: een prettige uitstraling, een herkenbare boodschap, een voorman/vrouw die daar de personificatie van is. Denk hier instrumenteel en planmatig over na.
3. Analyseer de specifieke kenmerken van de Haagse ‘kiezersmarkt’, bij voorkeur in samenwerking met de landelijke PvdA. Neem beslissingen over specifiek lokale invullingen.
4. Ga na welke perspectieven er bestaan op versterking van samenwerking met andere progressieve partijen.

4. DE PVDA ALS POLITIEKE VERENIGING

De PvdA is ook een politieke vereniging waar mensen lid van kunnen worden. Een deel daarvan wil graag actief lid zijn. Het organiseren en onderhouden van die verenigingsstructuur is van vitaal belang voor een politieke partij. Dat vergt aandacht en energie. Om de ambities te realiseren zoals in de vorige hoofdstukken geformuleerd, hebben wij een aantal adviezen voor de partij als politieke vereniging.

Er zijn nog altijd in totaal ongeveer 1.800 leden – waarvan er velen actief zijn geworden om mee te denken en mee te werken in allerlei gremia. Dat is geen vanzelfsprekendheid: onze

leden zijn gemiddeld ouder dan de gemiddelde kiezer, wonen vaker 'op het zand' (dus minder in 'Veen' en 'Vinex'). Sommige leden – waaronder ook actievelingen – haken af vanwege onvrede met de landelijke politiek of de verhoudingen op lokaal niveau, terwijl er weinig nieuwe aanwas is. En let op: de actieve leden die meedoen in de campagne en wijkteams zijn vaak jongeren.

De Commissie kreeg hier overigens tegengestelde signalen over: enerzijds is er een enthousiaste energieke club van vrijwilligers, die beschikbaar zijn voor inzet in de campagne en ook daarbuiten in wijkteams en themagroepen. Anderzijds leek het soms alsof bij de laatste campagne de kandidaten en niet meer – zoals gewoonlijk – de vrijwilligers in de meerderheid waren. Het animo om campagne te voeren, leek minder sterk dan in het verleden.

Er zijn in totaal ongeveer 1.800 leden waarvan er velen actief zijn geworden om mee te denken en mee te werken in allerlei activiteiten.

Wij adviseren het volgende:

Houd en zoek ruimte voor debat over idealen zoals 'wat van waarde is' voor de stad. Als het de Partij van de Arbeid ernst is om niet alleen intens met de stad verbonden te zijn, maar ook om de inhoud te versterken dan is er nog een andere taak die moet worden versterkt. De Partij van de Arbeid is dan niet alleen een lokale partij, maar ook een debatpartij. Discussie over de inhoud hoort een verschijnsel van alle dagen te zijn. Dat debat dient over de inhoud te gaan en niet over de machtsverhoudingen. Wethouders die even komen vertellen hoe de wereld er uit ziet, bevinden zich in de verkeerde arena. Een open en machtsvrije dialoog is het ideaal. Het debat wordt met respect voor uiteenlopende opvattingen gevoerd. Niet winnen, maar kennisnemen van elkaars opvattingen en inhoudelijk overtuigen is het doel. Dat debat moet worden georganiseerd. Het moet met grote regelmaat plaats hebben, bijvoorbeeld eens per maand over één onderwerp. Werkgroepen zouden mede als taak kunnen hebben minimaal eens per jaar zo'n debat te organiseren. Maar de debatreeks kan ook worden gebruikt door vertegenwoordigers die behoefte hebben om geluiden uit de afdeling te horen. Het bestuur kan ook thema's aan de orde stellen die landelijk van betekenis zijn. Het hoeft niet altijd te eindigen in aangenomen en verworpen moties, in formele besluiten of meer van dat bestuurlijke fraais. De gedachtewisseling zelf zou de moeite waard moeten zijn. En laat ook de buitenwereld er maar aan wennen dat de Partij van de Arbeid voortdurend in discussie is. Dat is namelijk de kernfunctie van een politieke partij.

De sfeer in de vereniging. De sfeer in de Algemene Ledenvergadering is te verbeteren: sommigen noemen die een ‘applausmachine’ of spreken van ‘mannetjesmakerij’, zij voelden zich niet voldoende gehoord, niet serieus genomen door wethouders en bestuur, met debattrucjes en procedures. Anderen vinden het juist onvoorspelbaar wat er gebeurt, de partij verandert van inhoudelijke koers of zet kandidaten hoog op de lijst, afhankelijk van welk deel van het ledenbestand op een bepaalde avond is opgekomen. De rol van de voorzitter (of een ‘presidium’) in het afdelingsbestuur zou moeten zijn de geluiden onder de leden tot hun recht te doen komen, zonder dat er een gevoel achterblijft van ‘winnaars en verliezers’ – en al helemaal geen tevoren afgekaart spel. Dat zal vaak een kwestie van balanceren zijn, het vereist bindende figuren met een goed gevoel voor persoonlijke en politieke verhoudingen.

Opinievorming voor elke stemming in de raad en voor samenstelling van het verkiezingsprogramma kan niet telkens op een enkel fractielid neerkomen. Dat is kwetsbaar, zeker in een periode waarin de fractie relatief klein is. Dat moeten we anders gaan organiseren, daarin heeft ook het afdelingsbestuur een rol. Opvallend is dat de website nauwelijks mogelijkheden biedt tot reactie en interactie – we begrijpen dat daarbij in een grote stad veel ‘moderatie’ nodig is, maar daarin zou menskracht gestoken moeten worden.

De partij moet zich vaker in de wijk laten zien en horen. Niet alleen in de oude krachtwijken in het veen, maar ook op het zand en in de nieuwe wijken, ook daar waar we niet verwachten de grootste te zijn.

Wijkteams zijn behalve ogen en oren, ook handen en voeten van de partij. De partij moet zich vaker in de wijk laten zien en horen. Niet alleen in de oude krachtwijken in het veen, maar ook op het zand en in de nieuwe wijken, ook daar waar we niet verwachten de grootste te zijn of zullen worden. Het werkt waarschijnlijk beter om daar mensen in te zetten die de wijk met zijn potenties en problemen kennen – om te luisteren, om te begrijpen – dan om iedereen naar een steeds kleiner aantal ‘rooie buurten’ te sturen. We hoorden in interviews uit Benoordenhout, Nieuw Waldeck en Zeeheldenkwartier dat daar actieve leden de PvdA zelden of nooit zien. Als ze iets willen doen worden ze opgeroepen om naar de Haagse Markt te komen. Hun wijk stemt nu HSP of D66.

Veel mensen die we spreken hebben goede herinneringen aan de tijd waarin de Haagse PvdA afdelingen per wijk had met eigen vergaderingen. Niet alleen voor specifieke wijkaangelegenheden of bij het samenstellen van kandidatenlijsten eens per vier jaar, maar ook voor de politiek van alledag, voor onderwerpen die overal spelen, zoals stille armoede of zorgen om de zorg. Het onderhouden van zo een omvattend netwerk in een grote stad kunnen we niet alleen van de huidige wethouder en de actuele raadsfractie verlangen. Zij

zijn simpelweg met te weinigen om overal aanwezig te zijn. Dus moeten we onze actieve leden blijven stimuleren, nieuwe mensen motiveren om mee te doen, om het gezicht en geluid van de PvdA te laten zien en horen.

Discussie over de inhoud hoort een verschijnsel van alle dagen te zijn. Dat debat dient over de inhoud te gaan en niet over de machtsverhoudingen.

De partij kan niet altijd overal zijn. En toch zou dat eigenlijk moeten. Zij kan zich niet beperken tot mensen met weinig inkomen in Schilderswijk en Transvaal en andere doelgroepen of stadsdelen uit de weg gaan. Als we verkiezingen willen winnen en draagvlak willen behouden voor wat we doen met de zetels in de raad kunnen we ons niet veroorloven, ondernemers, jongeren, buitenwijken (links of rechts) te laten liggen als daar ook mensen zijn die het gedachtegoed delen.

Ook aanwezig in de virtuele wereld. Pak signalen in de media op – relevante webfora en de Haagse pagina's van AD en Telegraaf, Den Haag Centraal – wees aanwezig in de media van vandaag en morgen, luister en geef weerwoord. Laat je zien en wees aanspreekbaar in het stadhuis en in de wijk, maar ook op Twitter en Facebook. Zorg dat je successen niet alleen via de mailing van het Partijbestuur bij de leden geraken maar ook in de publieke opinie aankomen bij de kiezers.

Aanbevelingen:

1. Belangrijk zijn het agenderen van actuele onderwerpen, daarvoor niet op de fractie of wethouder(s) te wachten, leden te werven en activeren, netwerken in de samenleving te onderhouden die kunnen leiden tot verbreding van de achterban, ondersteunen bij opinievorming voor de raad en het volgende programma.
2. De wijk- en ombudsteams zijn te koesteren en uit te breiden vanwege de signaalfunctie die ze voor de politiek hebben en de energie die ze inbrengen in de campagne. In die stadsdelen, wijken of buurten waar ze nog niet actief of minder bemenst zijn, is ervoor te zorgen samen op te trekken dan wel nieuwe actieve leden te werven.
3. De werkgroepen hoeven zich niet alleen te manifesteren als vergadercircuit in de schaduw van de raad. Er kan een klein groepje trekkers bestaan (wellicht via de Algemene Ledervergadering bepaald) met daaromheen een grotere groep belangstellenden, met een achtergrond die recht doet aan de diversiteit van de stad en de activiteiten kunnen meer ter plekke plaatsvinden.

4. We hoeven dan niet terug naar een vergaderstructuur met afdelingen per wijk of stadsdeel, maar de PvdA moet zich wel vaker – zichtbaar, doelgericht – in de wijken manifesteren. Zowel in interne overleggen als met activiteiten in de permanente campagne.
5. Discussie over de inhoud hoort een verschijnsel van alle dagen te zijn. Dat debat dient over de inhoud te gaan en niet over de machtsverhoudingen. Kennis nemen van elkaars opvattingen en inhoudelijk overtuigen is het doel. Dat debat moet worden georganiseerd. Het moet met grote regelmaat plaats hebben, bijvoorbeeld eens per maand over één onderwerp.
6. Zorg bereikbaar te zijn via de middelen van vandaag zoals social media en webfora. Een reactiemogelijkheid, een elektronische mailbox op de website is het minste dat we zouden moeten bieden. Dat vergt personele inzet om snel te (re)ageren op vragen, kritiek en suggesties uit de stad en om zelf een consistent signaal uit te zenden, maar dat is het waard.

5. PERSOONLIJKE VERHOUDINGEN

Politiek is mensenwerk. Daarom is de manier waarop je met elkaar omgaat belangrijk. Die persoonlijke verhouding is niet alleen van belang voor de relatie tussen partijgenoten. Het heeft ook effect op het functioneren en de effectiviteit van de partij als geheel. Als je binnen de club geen vertrouwen voelt bij partijgenoten, wordt de aandacht afgehaald van de inhoud.

Ook is de manier waarop er met elkaar wordt omgegaan bepalend voor de ervaringen van buitenstaanders -zoals bewoners en organisaties- met de PvdA Den Haag. Mensen merken toch wel hoe de sfeer is. Voor een partij met het streven de stad en verschillende mensen te binden, is het weinig geloofwaardig als er overduidelijke onderlinge strijd gaande is.

Voor een partij met het streven de stad en verschillende mensen te binden, is het weinig geloofwaardig als er overduidelijke onderlinge strijd gaande is.

In een groep waar de persoonlijke verhoudingen op z'n zachts gezegd “niet ideaal” zijn, kan een strijd om een plek op de kandidatenlijst en een strijd om een lokale aangelegenheid (zoals een bouwproject of een personele benoeming) energie vergen die anders in de stad als geheel en in de permanente campagne gestoken had kunnen worden. Je valt als partij

door de mand als je zegt “het voor de mensen te doen”, maar duidelijk onderling niet met elkaar kunt optrekken. Het kost onnodig tijd en energie van iedereen en het maakt de partij minder effectief en geloofwaardig.

Ons beeld over de persoonlijke verhoudingen

Te zeggen dat de persoonlijke verhoudingen belast en verstoord waren in de afgelopen periode, is een understatement. Wethouders die hun eigen gang gingen en niet of nauwelijks tot normaal overleg bereid of in staat waren. Een fractie die in kampen uiteen was gevallen, die vaak meer energie staken in het elkaar bestrijden, dan in een gezamenlijke positie ontwikkelen. Moeizaam overleg tussen fractie en wethouders. Geen leiderschap – van wie dan ook - dat op cruciale momenten ‘de boel bij elkaar wist te houden’. En een gebrek aan respect waarmee vaak over anderen in de PvdA gesproken wordt. Zelfs als je er rekening mee houdt dat men in de politiek tegen een stootje moet kunnen en dat de ‘cultuur’ van de PvdA niet altijd zachtzinnig is, lijken hier de grenzen van het verstandige en het acceptabele toch ruimschoots overschreden.

De historische dimensie: het stadhuis

Elke organisatie draagt zijn verleden met zich mee. Vaak is dat verleden een bron van inspiratie en verzoening. Maar soms ook niet. Soms komt het verleden in de vorm van oude spookbeelden weer bovendrijven. In Den Haag wordt in dit verband het verhaal van het stadhuis en de strijd tussen Duivesteijn en Van Otterloo (rond 1990) regelmatig genoemd. De strijd rond het Spuiforum heeft oude wonden weer opengemaakt, zo wordt door sommigen gesteld. Partijleden die zich bij belangrijke beslissingen – op onoorbare manieren onder druk gezet voelden. Anderen ontkennen deze beelden of geven aan dat ze passé zijn en dat die krachten machteloos staan. Feit blijft dat voor sommigen een herhaling van patronen zichtbaar werd.

Het is volgens de evaluatiecommissie echter te gemakkelijk als de persoonlijke verhoudingen van de afgelopen periode alleen verklaard worden uit een verschil van inzicht rond het Spuiforum. Al met al is ons beeld dat die verhoudingen al voor het Spuiforum ‘niet ideaal’ waren.

Dualisme

Het dualisme in de gemeenteraad heeft geleid tot een weinig productieve verhouding tussen wethouders en fractie (en daarachter de partij), zo is in meerdere gesprekken opgemerkt. Er was te weinig overleg en al helemaal geen sprake van een gezamenlijke strategie. Dat kan misschien conform de bedoeling van het dualistische systeem zijn, politiek gezien lijkt het

weinig effectief. Voor de komende periode is het zaak hier een duidelijke (en eensgezinde) positie in te kiezen.

Het dualisme heeft geleid tot een weinig productieve verhouding tussen wethouders en fractie (en daarachter de partij).

Vershil van mening

Natuurlijk is er verschil van mening binnen de PvdA. Het is misschien wel juist binnen de PvdA dat er behoorlijk anders over een oplossing kan worden gedacht. Het is de kunst om van mening te kunnen of mogen verschillen, om tot een oprechte uitwisseling van argumenten te komen en om te zorgen dat eenmaal genomen besluiten als zodanig geaccepteerd kunnen worden. Als een discussie als een veenbrand aanwezig blijft, weet je dat het proces niet goed is geëindigd.

Als het niet lukt om een vorm te vinden waarin de discussie voor iedereen op een acceptabele manier beslecht kan worden, zijn er meerdere manieren om daar mee om te gaan. Zo werd een aantal keer een sfeer van ‘kampen’ (ben je voor of tegen persoon X of project Y) geschetst. Het negeren of ontkennen van dergelijke opvattingen is ook zo’n methode. Nog erger is het als andersdenkenden zich persoonlijk weggezet voelen – of wanneer kritische opmerkingen als persoonlijke kenmerken worden ingebracht. Het zijn allemaal voorbeelden van hoe het niet moet.

Dienstbaar aan de samenleving

Politiek wordt steeds vaker voorgesteld als een ‘job’, als een carrièrekanaal. De relatie met de aantrekkelijkheid van het pluche ligt dan voor de hand. Het gaat niet meer over de inhoud, maar om de positie. De consequentie daarvan is dat het dienstbare karakter van het zijn van vertegenwoordiger uit beeld raakt. Politici maken zich met deze houding ook kwetsbaar voor een verwijt van ‘zakkenvullers’. Hierbij merken we ook op dat de loyaliteit aan de partij verschillend kan worden beleefd. Dat een kleine groep PvdA-leden ook actief bleek te zijn bij een andere partij, heeft weerstand gewekt bij anderen. Formeel is het niet verboden, maar niet alles wat mag, moet ook.

Actief zijn bij de PvdA als gekozen raadslid, wethouder, afdelingsbestuurder of in een andere rol, zou meer als een eer gevoeld mogen worden. Het mogen dienen van de stad, van de gemeenschap, of van de afdeling is een belangrijke waarde om te erkennen en eerbiedigen. Bescheidenheid en niet arrogantie zou de boventoon dienen te voeren.

Het mogen dienen van de gemeenschap is een waarde om te erkennen en eerbiedigen.

Diversiteit en persoonlijke verhoudingen

De Partij van de Arbeid heeft een grote diversiteit aan leden, en een nog meer verscheiden achterban. We willen ook de partij zijn die verschillen overbrugt, die als volkspartij alle maatschappelijke groeperingen aanspreekt, die ruimte biedt aan diverse culturele achtergronden, die zich inzet voor emancipatie. Een partij die mensen verbindt: een partij van de verbondenheid.

Er zijn vergadertijgers, campagnebeesten en stille leden. Om echt ruimte te bieden aan die diversiteit aan mensen en wensen, is het nodig om te erkennen hoe deze verschillende mensen afzonderlijk bijdragen aan het geheel. Het is belangrijk daar de ruimte voor te creëren.

In een aantal gesprekken werd gesproken over 'boze, blanke mannen (m/v)'. In onze analyse zijn dit leden die een enorme gedrevenheid combineren met soms bijtende kritiek op het functioneren van anderen. Het is vermoedelijk niet voor iedereen eenvoudig om ook hierbij in te zetten op het verbinden van mensen in de partij. Dat vraagt om inzet van beide kanten.

Er is meer te zeggen over de persoonlijke verhoudingen. Er was de laatste jaren afstand tussen de meer dan eens als 'handig maar arrogant' omschreven politieke bestuurders, binnen de fractie en de heterogene groep 'gewone' partijleden en de (potentiële) kiezers. Politiek loopt zelden 'gladjes' en als het erop aan komt is er vaak sprake van stevige verdeeldheid, zowel binnen als buiten de PvdA. Daar is het ook politiek voor en dat was altijd al zo. Maar er is wel iets veranderd in de mate waarin de samenleving of de ledenvergadering bereid is om zich 'dingen door de strot te laten duwen'. Als dat beeld ontstaat, heeft dat vroeger of later consequenties. En precies dat hebben we veelvuldig gehoord rondom de besluitvorming over het Spuiforum; het ging niet primair om het besluit zelf, maar om de wijze waarop het genomen is. Met in één adem er aan toegevoegd, dat dit ook uitdrukking was van een betrekkelijk technocratische en gesloten bestuursstijl. Hoe inhoudelijk gemotiveerd en succesvol zo'n stijl ook kan zijn, die past niet meer bij deze tijd.

Idealiter zijn onze leden én loyaal én kritisch. Maar wanneer interne tegenstellingen leiden tot een extern beeld van verdeeldheid of zelfs ruzie, dan werken de verschillen contraproductief. We hebben meer dan ooit actieve leden nodig, maak dus niet elke discussie persoonlijk.

Wens tot verandering

In de gesprekken die gevoerd zijn, kwam helder naar voren dat er een diepe wens is om anders te opereren, om het verleden te begraven. Dat geeft hoop voor de toekomst.

Daarvoor lijkt het ons wel belangrijk te erkennen dat dit tijd en aandacht vraagt. Zeker als de verhoudingen broos zijn, is de kans op (ervaren) terugval groot.

Er is een diepe wens is om het verleden te begraven – dat geeft hoop.

Hoe kan het beter?

Investeren in goede persoonlijke verhoudingen is voor de komende periode een noodzakelijke voorwaarde. Gelukkig erkent ook vrijwel iedereen dat en lijkt er ook ruimte voor te bestaan. Om het verleden het verleden te kunnen laten is het belangrijk omstandigheden te creëren die dat mogelijk maken; die vertrouwen geven aan alle betrokkenen.

Er is geen eenvoudig toepasbare methode waarmee iedereen weer vertrouwen krijgt in het onderlinge proces. Waarschijnlijk zijn er wel enkele leden met professionele ervaring hierin. Misschien kan de afdeling een vertrouwenspersoon, mediator, senior HRM-medewerker vragen hierbij te helpen. Het belangrijkste lijkt het ons dat er vanuit de afdeling bewust gewerkt wordt (met open houding) aan het herstel van vertrouwen.

We geven graag de volgende punten ter overweging:

1. bewust het verleden afsluiten en 'begraven'
2. expliciet maken van omgangsnormen en elkaar aanspreken bij vergissingen
3. humor
4. vragen stellen, nieuwsgierigheid
5. en dan luisteren naar de reactie
6. rolbewustzijn oftewel een kader waardoor diversiteit aan mensen en wensen bijdraagt aan het geheel.

Ad 1. Soms kan het bewust inzetten van een nieuwe fase helpen. Ook het aanbieden van excuses heeft soms zo'n werking. Tegelijkertijd geldt dat het altijd van beide kanten moet komen. Als de fractievoorzitter, wethouder en afdelingsvoorzitter samen aangeven nu te gaan werken aan een andere sfeer in de partij, markeert dat een nieuwe start en kan daar vervolgens op terug gegrepen worden.

Ga gezamenlijk werken aan een andere sfeer, markeer een nieuwe start en grijp daar zo nodig op terug.

[Ad 2.](#) Als zich toch weer gedrag voordoet dat niet bijdraagt aan de onderlinge verhoudingen (negeren, persoonlijk kwetsend, bedreigend etc.) is het verstandig elkaar daarop te kunnen aanspreken. Om dat te doen is het hebben van heldere normen heel handig. Dat kan gaan over uiteenlopende onderwerpen zoals “het beantwoorden van mails binnen een week” tot “je mag van mening verschillen” en “we behandelen elkaar met respect”.

[Ad 3.](#) Als je een beetje om jezelf en elkaar kunt lachen, werkt het vaak zo veel prettiger. Zeker na verhitte discussies is het goed om te ‘ontladen’. Dit punt is moeilijk als ‘recept te hanteren, maar als er iemand is die hieraan kan bijdragen, kun je die wel dichtbij halen.

[Ad 4. en 5.](#) Verschillen van opvatting en onderlinge kritiek kunnen nuttig zijn om kwesties van meer kanten te bekijken, probleemhebbers en -oplossers te verbinden, niet in dezelfde ‘oude vormen en gedachten’ te blijven hangen. Het is daarbij wel van evident belang dat er oprecht geluisterd wordt naar elkaar.

[Ad 6.](#) Als erkenning van de diversiteit zijn verschillende soorten activiteiten nuttig, omdat verschillende mensen verschillende dingen willen. Wel is het essentieel om daarbij te weten hoe zo’n activiteit bijdraagt aan het geheel. Wat is ieders rol? Wat is aan de fractievoorzitter en wat aan de wethouder? Is deze werkgroep bedoeld om input te geven/mee te denken met het raadslid (dus gebonden aan coalitieakkoord en verkiezingsprogramma) of meer een denktank? Is het Ombudsteam zo belangrijk dat vragen aan de wethouder echt binnen een week beantwoord worden? Is het afdelingsbestuur (namens de leden) een controleur van fractie en wethouder? Een kader waardoor er rolbewuster geacteerd kan worden is aan te bevelen.

Aanbevelingen:

1. Een politieke partij hoeft geen vriendenclub te zijn, maar de onderlinge verhoudingen moeten wel open en positief blijven. Daar moet aandacht voor bestaan. Het is een lastig onderwerp voor een politieke partij, maar dat is nog geen reden het uit de weg te gaan. Gelukkig is iedereen daar ook wel van overtuigd.
2. De discussies in de partij dienen zich te kenmerken door een open dialoog, begrip voor elkaars standpunten en de uitdrukkelijke wens om na besluitvorming de aandacht voor de diversiteit van het gedachtengoed te continueren.
3. Maak afspraken en verantwoordelijkheden expliciet. Spreek gedragsregels af. Maak mensen verantwoordelijk. Hier ligt een speciale rol voor afdelingsvoorzitter, lijsttrekker en fractievoorzitter. Die moeten het belang van goede persoonlijke verhoudingen zichtbaar en herkenbaar maken. Laat hen eventueel adviseren door mensen die hier professionele ervaring mee hebben.
4. Zorg dat het dit onderwerp van gesprek blijft. Het risico bestaat dat de aandacht opgeslokt wordt door de dagelijkse actualiteit. Een partij die zelf durft te leren om

het gesprek weer aan te gaan, zal voor veel kiezers in Den Haag aan aantrekkingskracht winnen.

SLOT

Daarmee zetten wij voorlopig een punt achter de observaties, analyses en adviezen van de Evaluatiecommissie. Van grote betekenis is wat er hierna gaat gebeuren. Wij geven dit rapport aan de afdeling die deze commissie in leven heeft geroepen en aan het bestuur dat onze directe opdrachtgever was. Beschouw ons rapport niet als een in beton gegoten verhaal, zou ons advies zijn, als iets dat moet worden uitgevoerd, waar een implementatieschema voor moet worden gemaakt, met gerichte opdrachten en meetbare ijkpunten. Laat het ook niet verworden tot het onderwerp van een bestuurlijk circus met moties, amendementen en wat dies meer zij. Pas de wijze waarop je met het rapport omgaat aan de strekking van ons rapport aan. Als je wilt dat het verhaal gaat leven, moet het geen eindpunt zijn, de fameuze stip op de horizon, maar moet het gedragen en vooral verder ontwikkeld worden. Daarvoor moet de afdeling met zichzelf in gesprek gaan, niet bestuur tegenover ledenvergadering, niet vertegenwoordigers tegenover afdeling, niet bestuurders tegenover de rest, maar leden met leden. En niet een enkele keer, maar voortdurend. Om de spoken uit het verleden niet meer te laten terug keren. Dat zal met vallen en opstaan gaan, maar dat weet iedereen van te voren. Je niet laten ontmoedigen dus, zou ons advies zijn, maar het gesprek voortzetten.

Juist door nieuwe krachten in te schakelen, jongeren, niet-actieven, die het verleden niet als last kennen, kan het debat worden verplaatst van het bestuur naar de stad.

Dat kan ook omdat wij in onze gesprekken zoveel goedwillende, intelligente en energieke mensen hebben mogen ontmoeten. Daar moet toch iets moois van te maken zijn, iets waar je een beetje vrolijk van wordt. Daar moeten toch goede dingen uit voort kunnen komen. Er moeten nog veel meer van die mensen in de afdeling zijn te vinden. Spoor ze op, maak van hun kennis, inzichten en energie gebruik. Ze hoeven niet allemaal naar de afdelingsvergadering te komen, ze kunnen op tal van andere plaatsen ook nuttig zijn voor de partij, voor haar vertegenwoordigers en voor de stad. Juist door nieuwe krachten in te schakelen, jongeren, niet-actieven, die het verleden niet als last kennen, kan het debat worden verplaatst van het bestuur naar de stad. Wie vreest zijn greep op de afdeling kwijt te raken, moge die vrees koesteren want dat is ook precies de bedoeling. De afdeling is in de greep van niemand, juist niet als het als platform wil dienen waar mensen bij elkaar worden gebracht.

Als u wilt dat de adviezen uit dit rapport realiteit gaan worden, dan moeten de leden weer met de stad in gesprek gaan, zoals energieke leden van wijkteams doen. Wij herhalen, om de stad te begrijpen. En dat begrijpen van de stad moet doorklinken in waar de partij voor staat, in wat haar vertegenwoordigers zeggen en doen, in de keuzen die worden gedaan en de aard en het niveau van de discussies die in de PvdA Den Haag worden gevoerd. Voor die discussies heeft de commissie een kleine voorzet geboden. Maar leden die met de stad zijn verbonden met de vaste wil om die kennis te vergroten, moeten voor een verdere ontwikkeling van de ideeën zorgen. Hun inbreng moet worden versterkt en daarmee de inbreng van de PvdA. Niet door een rood jasje aan te trekken, dat is leuk voor campagnes, maar door de herkenbaarheid van de inzichten. Opdat opnieuw duidelijk wordt waar de Partij van de Arbeid voor staat en opdat de stad er beter van wordt.

Over het doel en de beweging

We stelden in dit stuk dat de geschiedenis van een partij soms een last, maar vaak ook een inspiratiebron is. Zo'n bron van inspiratie is de beroemde uitspraak: "het doel is niets, de beweging is alles", van een van de grondleggers van de sociaaldemocratie, Eduard Bernstein. De uitspraak wijst erop dat het bij de PvdA niet alleen om het doel gaat, maar ook om de wijze waarop dat kan worden bereikt; een uitgangspunt dat actueler is dan ooit, zo hebben wij in dit rapport betoogd. Maar de betekenis van de uitspraak gaat verder. De sociaaldemocratie is nooit klaar, haar taak is nooit af, het doel is nooit definitief gerealiseerd. Solidariteit, democratie, binding, individuele vrijheid vergen voortdurende inzet en strijd. Dan zit het soms mee en soms tegen. Andere tijden vragen om andere antwoorden. Telkens opnieuw begint die beweging, telkens opnieuw, zolang er mensen zijn die deze wereld niet de beste van alle denkbare vinden.

ANNEX 1 MOTIE ALGEMENE LEDENVERGADERING 8 APRIL 2014

De ALV van de Haagse afdeling van de Partij van de Arbeid, bijeen op 8 april 2014 te Den Haag

Constaterende dat:

- De PvdA Den Haag bij de Gemeenteraadsverkiezingen 2014 een historisch slecht resultaat heeft geboekt;
- De PvdA Den Haag hierdoor de komende vier jaar niet meer de leidende rol in de Haagse politiek heeft zoals voorheen;
- Dit slechte resultaat bij iedereen die is betrokken bij de PvdA Den Haag teleurstelling, vragen en discussie teweeg brengt over de afgelopen raadsperiode, de verkiezingscampagne en de toekomstige koers van de PvdA Den Haag

Overwegende dat:

- De PvdA Den Haag een bloeiende vereniging is met heel veel betrokken en actieve leden die zeer begaan zijn met de toekomst van onze partij, met de sociaaldemocratie en met de stad Den Haag;
- De verkiezingsuitslag lijkt aan te geven dat het vertrouwen dat onze partij heeft onder de inwoners van Den Haag niet meer zo groot is als voorheen;
- Op dit moment nog onvoldoende zicht is op (alle) mogelijke oorzaken van de uitslag en de weging van deze oorzaken;
- Er daarom binnen onze afdeling een grote behoefte is om gezamenlijk en grondig te evalueren wat de oorzaken van de teleurstellende verkiezingsuitslag zijn en welke lessen we voor de toekomst moeten trekken;
- Deze evaluatie recht moet doen aan alle vragen en discussies die binnen de afdeling leven ten aanzien van de campagne en de afgelopen raadsperiode, maar ook op constructieve wijze moet kijken naar de toekomst

Roept het afdelingsbestuur op om met inbreng vanuit de afdeling een voorstel aan de ALV uit te werken voor een evaluatie onder leiding van een extern onafhankelijke commissie bestaande uit PvdA leden naar de periode 2010-2014 over onder meer de volgende onderwerpen:

- Het imago van de PvdA in Den Haag;
- De zichtbaarheid van de PvdA in de wijken en alle stadsdelen;

- De stijl, bestuurscultuur, en het functioneren van de fractie en de wethouders
- De kandidatenlijst en het verkiezingsprogramma
- De campagne
- Het werkgroepenbeleid

Deze evaluatie dient medio 2014 te leiden tot concrete aanbevelingen aan de ALV over hoe de PvdA Den Haag het vertrouwen van kiezers weer kan terugwinnen en hoe we samen kunnen werken aan één sociaaldemocratisch Den Haag.

En gaat over tot de orde van de dag.

ANNEX 2 LIJST VAN GESPREKSPARTNERS

1. Nebahat Albayrak, voorzitter selectiecommissie wethouders 2014
2. Bülent Ayden, lid nieuwe fractie Gemeenteraad
3. Martijn Balster, voorzitter nieuwe fractie Gemeenteraad
4. Rabin Baldewsingh, lijsttrekker gemeenteraadsverkiezingen, wethouder Sociale Zaken
5. Peter Beijersbergen, mailschrijver
6. Kees Berenbak, mailschrijver
7. Ewout van den Blink, Werkgroep Bestuur en Financiën
8. Wimar Bolhuis, lid oud bestuur en lid kandidaatstellingscommissie nieuw afdelingsbestuur, kandidaat Gemeenteraad
9. Rypke Boon, ondertekenaar brief ALV april 2014
10. Pieter Boot, lid
11. Wouter Booij, lid nieuw afdelingsbestuur
12. Jeroen Brox, (oud)voorzitter Werkgroep Werk en Sociale Zekerheid, lid Ombudsteam
13. Aad Bouwhuis, directeur Vestia Haaglanden
14. Jos Burgwal, lid oud en nieuw afdelingsbestuur
15. Hans Buurman, zakelijk directeur Gemeentemuseum
16. de heer Darboe, lid
17. Gisela Döll, lid (opgeheven) werkgroep Economie
18. Karin van Dreven, directeur-bestuurder Haag Wonen
19. Peter Duivesteijn, directeur Ooievaart en City Mondial
20. Jeroen van Els, vice voorzitter oud afdelingsbestuur
21. Frits van Erpers Roijaards, voorzitter werkgroep Stad en ondertekenaar ALV brief april 2014
22. Rita van Hasselt, mailschrijver

23. Jan Heemskerk, lid commissie kandidaatstelling Gemeenteraad 2014
24. Pierre Heijnen, voorzitter College van Bestuur ROC Haaglanden
25. Malinche van der Hoog, Werkgroep Zorg en Welzijn
26. Arie de Jonge, lid oud en nieuw afdelingsbestuur
27. Abderrahim Kajouane, lid oude en nieuwe fractie Gemeenteraad
28. Anke van Kampen, lid commissie selectie wethouders 2014
29. Sophieke Kappers, voorzitter (opgeheven) werkgroep Economie, ondertekenaar ALV brief april 2014
30. Jaouad Khamkhami, trekker wijkteam Mariahoeve
31. Jetta Klijsma, staatssecretaris Sociale Zaken
32. Jan Kranenburg, actief in wijkberaad Nieuw Waldeck
33. Cathy van der Kruit, actief in wijkberaad Nieuw Waldeck
34. Jane Kuldipsingh, oud ambassadeur jeugdwerkloosheid en lid PvdA
35. Ben Lachhab, manager resto Van Harte
36. Vinesh Lalta, lid nieuw afdelingsbestuur
37. Jan Lautenbach, commissie partijdemocratie en ondertekenaar van de motie
38. John van Leeuwen, mailschrijver
39. Manon van de Leur, ex fractiemedewerker en kandidaat Gemeenteraad
40. Twan van Lieshout, lid
41. Saskia Mulder, lid oude fractie Gemeenteraad
42. Jeltje van Nieuwenhoven, leider oude fractie Gemeenteraad en lid nieuwe fractie Gemeenteraad
43. Marnix Norder, oud- wethouder Stadsontwikkeling, Volkshuisvesting en Integratie
44. Joost Nuijten, trekker wijkteam Regentes/Valkenbos
45. Steven Oostlander, voorzitter commissie kandidaten nieuw afdelingsbestuur
46. Gerard van Otterloo, oud-wethouder

47. Kim Putters, voorzitter commissie kandidaatstelling Gemeenteraad
48. Gerard Paardekooper, directeur openbare basisschool De Toermalijn
49. Albert Jan Pomper, voorzitter nieuw afdelingsbestuur
50. Ali Rabarison, voorzitter oud afdelingsbestuur
51. Rajesh Ramnewash, lid oude en nieuwe fractie Gemeenteraad
52. Alphons Ranner, ondertekenaar ALV brief april 2014
53. Hans Reijnen, klankbordgroep Spuiforum
54. Marije van Rest, campagne coördinator Gemeenteraadsverkiezingen 2014
55. Gerard van de Ridder, ondertekenaar ALV brief april 2014
56. Aukje van Roessel, politiek redacteur Groene Amsterdammer
57. Atlin Sandvliet, directeur Bureau Discriminatiezaken Haaglanden
58. Bram Schinkelshoek, directeur- bestuurder Kesslerstichting
59. Henk Scholten, directeur dr. A. Philipszaal en Lucent Danstheater
60. Ellen van Schouten, mailschrijver
61. Thomas Schwencke, directeur Haeghe Groep
62. Sahar Shirzad, oud voorzitter Jonge Socialisten
63. Ronald Spoor, mailschrijver
64. Marco van Stekelenburg, lid
65. Johan Sterrenburg, lid werkgroep verkiezingsprogramma
66. Marije Talstra, kandidaat Gemeenteraad, Scoutingcommissie, Werkgroep Zorg
67. Gerard Verspuij, lid oude fractie Gemeenteraad, kandidaat lijsttrekker en kandidaat Gemeenteraad
68. Hedwig Vos, voorzitter Stichting Yasmin
69. Marieke Willems, lid oud en nieuw afdelingsbestuur
70. Renee van Wirdum, trekker wijkteam Laak
71. Lobke Zandstra, lid oude en nieuwe fractie Gemeenteraad

ANNEX 3 BRONNEN

- Wimar Bolhuis, *Waarom de PvdA de verkiezingen verloor*, in: *Socialisme & Democratie*, 71(2), april 2014, 50-55.
- Gemeente Den Haag, *De stand van Den Haag*, 2012.
- Wouter van Gent en Sako Musterd, *Isolement en angst; PVV in Haagse buurten bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2010*, *Beleid en Maatschappij*, 37(2), 2010, 140-153.
- Reacties op *Van waarde*, *Socialisme & Democratie*, 70(1), februari 2013.
- Baukje Prins (red.), *Superdivers! Alledaagse omgangsvormen in de grootstedelijke samenleving*, Eburon, 2013
- Monica Sie Dhian Ho, *Van waarde; sociaaldemocratie voor de 21^e eeuw*, Van Genneep, Amsterdam 2013.
- Margit van der Steen uit 2012, *De stem van het volk, kiezers in Den Haag (1946-2010)* Den Haag, 2012.
- Herman Tjeenk Willink, *De verwaarloosde staat*, 6^e Bart Tromp lezing, De Rode Hoed, Amsterdam, 30 oktober 2013.
- Floris Vermeulen, Maria Kranendonk en Mitchell Esajas, *Hoe de PvdA de migrantenstem kan terugwinnen*, *Socialisme & Democratie*, 71(4), augustus 2014, 52-60.
- Verslag Campagne Evaluatie 2014, Den Haag, zonder datering
- Thijs Wöltgens, *Links moet zich weer met veel meer nadruk richten op het vraagstuk van de verdeling*, NRC, 12 april 2008.
- Halbe Zijlstra, *“Wij zeggen niet, zoek het zelf maar uit”*, interview NRC, 28 juni 2014.